

KS. JAROSŁAW KAMIŃSKI

PRZYGOTOWANIE DO MAŁŻEŃSTWA I ŻYCIA W RODZINIE W NAUCZANIU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* stwierdził, że „[...] bardziej niż kiedykolwiek, w naszych czasach konieczne jest przygotowanie młodych do małżeństwa i życia rodzinnego. Dlatego Kościół winien popierać lepsze i intensywniejsze programy przygotowania do małżeństwa, ażeby wyeliminować [...] trudności, z którymi boryka się tyle małżeństw, a bardziej jeszcze po to, aby stworzyć pozytywne warunki do powstawania i dojrzewania udanych małżeństw” (FC 66). Od dobrego przygotowania młodych ludzi do małżeństwa zależy bowiem nie tylko przyszłość rodzin, ale również przyszłość Kościoła i całego społeczeństwa.

Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie modelu przygotowania do małżeństwa i życia w rodzinie w nauczaniu Kościoła katolickiego. Dla opracowania omawianego zagadnienia kluczowe znaczenie mają trzy dokumenty: adhortacja apostolska Jana Pawła II o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym *Familiaris consortio* (FC), dokument Papieskiej Rady ds. Rodziny *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa* (PSM) oraz wskazania Episkopatu Polski zawarte w *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* (DDR). W dokumentach tych przygotowanie do sakramentu małżeństwa i życia w rodzinie chrześcijańskiej jawi się jako proces, który przebiega na trzech etapach: dalszym (I), bliższym (II) i bezpośrednim (III)¹.

Ks. dr JAROSŁAW KAMIŃSKI – pracownik naukowo-dydaktyczny Katedry Duszpasterstwa Rodzin w Instytucie Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL, pracownik Wydziału Duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej w Płocku; wicedyrektor Centrum Psychologiczno-Pastoralnego „Meta-noia” w Płocku; adres do korespondencji: ul. Kazimierza Wielkiego 5, 09-400 Płock; e-mail: jarokami@kul.lublin.pl

¹ Zob. FC 66; PSM 21-59; DDR 18-36.

I. PRZYGOTOWANIE DALSZE

Pierwszym etapem przygotowanie do małżeństwa i życia w rodzinie jest przygotowanie dalsze. Etap ten rozpoczyna się w dzieciństwie i kontynuowany jest na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjalnej. W szerokim znaczeniu przygotowanie dalsze polega na pomocy dziecku w prawidłowym dojrzewaniu do pełni człowieczeństwa. Od tego bowiem, jakim kto jest człowiekiem, w dużej mierze zależy, jakim będzie współmałżonkiem i rodzicem². *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* wymienia sześć głównych zadań przygotowania dalszego: (1) kształtowanie charakteru dzieci; (2) nauczenie dzieci szacunku dla każdej zdrowej wartości ludzkiej; (3) pomoc dzieciom w zdobyciu umiejętności współżycia z innymi ludźmi; (4) pomoc dzieciom w rozpoznaniu i zrozumieniu własnego powołania; (5) nauczenie dzieci szacunku do cnoty czystości; (6) pomoc dzieciom w przyjęciu odpowiedniej postawy wobec własnej rodziny i instytucji małżeństwa. Zadania te powinny być realizowane w rodzinie, szkole, na katechezie i w grupach rówieśniczych (DDR 19).

1. PRZYGOTOWANIE W RODZINIE

Rodzina jest pierwszym i niezastąpionym podmiotem odpowiedzialnym za przygotowanie dzieci i młodzieży do małżeństwa i życia w rodzinie³. Szczególna rola rodziny na etapie przygotowania dalszego wynika z faktu, że okres dzieciństwa przebiega głównie w rodzinie, w której dziecko otrzymuje podstawowe treści i wzorce życia rodzinnego.

Pierwszą nauczycielką przygotowującą dziecko do podjęcia w przyszłości zadań małżeńskich i rodzicielskich jest matka. Odgrywa ona decydującą i niezastąpioną rolę w życiu dziecka. Jej macierzyńska miłość i troska oraz delikatność i subtelność umożliwiają dziecku poczucie akceptacji i przynależności do rodziny, rozwijają sferę emocjonalną i uczuciową, uczą pierwszych kontaktów społecznych oraz otwartości na rzeczywistość Boga⁴. Nie

² II Polski Synod Plenarny. *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*. Poznań 2001 nr 37 s. 41 (dalej PŻMR).

³ Zob. Z. R a k. *Odpowiedzialność rodziny w przygotowaniu do życia w rodzinie*. „Homo Dei” 3:1985 s. 194-199.

⁴ A. Tomkiewicz i B. Pawłowska w swoich badaniach dotyczących akceptacji w rodzinie ukazują wpływ rodziców na wiarę swoich dzieci. Badania wykazały, że dla młodych ludzi, którzy otrzymali od matek pozytywne wsparcie, wiara jest bardzo ważnym elementem ich życia. Boga postrzegają jako dawcę życia, kogoś kto nadaje sens życiu i cierpieniu, daje poczucie bezpieczeństwa oraz przychodzi z pomocą w chwilach trudnych. A. T o m k i e w i c z, B. P a w ł o w -

mniej ważną rolę w przygotowaniu dziecka do życia małżeńskiego i rodzinnego odgrywa ojciec. Jego ojcowska miłość, autorytet i odpowiedzialność gwarantują dziecku bezpieczeństwo i poczucie własnej wartości⁵.

Ważnym elementem kształtującym w dziecku właściwy obraz małżeństwa i rodziny jest świadectwo życia obojga rodziców. Dziecko, widząc rodziców, których wzajemne relacje przepełnione są czułością, dobrocią, wyrozumiałością, szacunkiem i miłością, w nieświadomiony sposób przyswaja te wzory zachowań i przenosi je na swój psychiczny model małżeństwa⁶. Ponadto przygotowanie bliższe realizowane przez rodziców powinno w sposób szczególny uwzględniać wartości chrześcijańskie. Codzienna modlitwa z dziećmi, niedzielne uczestnictwo we Mszy św., połączone z przystępowaniem rodziców i starszych dzieci do Komunii św., regularne korzystanie z sakramentu pojednania, udział w budowaniu wspólnego dobra w najbliższym otoczeniu, wzajemny szacunek i miłość rodziców – są najbardziej skutecznym przygotowaniem dzieci do przyszłych ról małżeńskich, kapłańskich czy zakonnych (DDR 20).

2. PRZYGOTOWANIE W SZKOLE

Ważnym środowiskiem przygotowania dzieci i młodzieży do małżeństwa i życia rodzinnego jest szkoła. W czasie trwania nauki w szkole podstawowej należy – przy różnych okazjach – nawiązywać do problematyki małżeńsko-rodzinnej. Chodzi o to, aby szkoła zaszczepiła w dziecku postawę szacunku wobec każdego człowieka, a zwłaszcza kobiety brzemiennej, osób starszych, samotnych i cierpiących. Nauczyciele i wychowawcy powinni kształtować w dziecku ducha pogody i skromności, uczyć poszanowania autorytetu rodziców oraz wrażliwości na potrzeby drugiego człowieka⁷. Na etapie gimnazjum z kolei należy ukazać małżeństwo jako związek kobiety

s k a. *Akceptacja w rodzinie a postawa religijna młodzieży w świetle analizy transakcyjnej*. „Roczniki Teologiczne” 46:1999 z. 6 s. 168.

⁵ M. O w s i k. *Dzieci i ich rodzinne środowisko wychowawcze*. W: *Ku małżeństwu i rodzinie. Materiały pomocnicze do katechizacji przedmałżeńskiej*. Red. B.D. Kwiatkowski, Cz. Sikorski. Płock 2004 s. 38; B. M i e r z w i ń s k i. *Ojcostwo jako powołanie mężczyzny*. „Homo Dei” 2:2007 s. 30-32. Zob. J. K a m i ń s k i. *Rola ojca we współczesnej rodzinie*. „Ateneum Kapłańskie” 154:2010 nr 607 s. 526-534.

⁶ J. S t a l a. *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*. „Ateneum Kapłańskie” 143:2004 nr 573 s. 242. II Polski Synod Plenarny przypomina, że „[...] świadectwo czułej i pełnej szacunku miłości ojca i matki jest podstawą wychowania do miłości” (PŻMR 40).

⁷ R. A d r j a n e k. *Wychowanie moralne dzieci i młodzieży jako zadanie rodziny, szkoły i Kościoła w świetle nauczania Jana Pawła II*. „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 7:2005 s. 14-19.

i mężczyzny, który obejmuje wszystkie sfery człowieka: sferę cielesną, psychiczną i duchową⁸. Ponadto trzeba przekazać uczniom zagadnienia związane z odpowiedzialnym rodzicielstwem, ludzką płciowością, rozwojem dziecka w okresie prenatalnym i w pierwszych latach po urodzeniu. Wiedza ta powinna być wzbogacona o informacje z zakresu wychowania dzieci oraz funkcjonowania rodziny w życiu społecznym.

Ukazując rolę szkoły w procesie przygotowania dzieci i młodzieży do małżeństwa i życia rodzinnego, należy wspomnieć o niebezpieczeństwie tzw. edukacji seksualnej⁹. Jej zwolennicy proponują, aby w gimnazjum były poruszane takie zagadnienia, jak: anatomia i fizjologia narządów płciowych oraz ich funkcjonowanie, rozwój seksualny człowieka, techniki współżycia seksualnego, choroby przenoszone drogą płciową, antykoncepcja i aborcja, fizjologia ciąży i porodu, alternatywne style życia seksualnego (dewiacje seksualne), pornografia, wykorzystywanie seksualne, prostytutka¹⁰. Taka wizja edukacji seksualnej redukuje człowieka do przedmiotu, dla którego liczy się doświadczenie maksymalnej liczby doznań, a nie prawdziwe dobro własne i współmałżonka. Dlatego też rodzice, dostrzegając zagrożenia, jakie niesie ze sobą taka edukacja seksualna, powinni zadbać o to, aby szkoły nie wprowadzały gorszących programów, które uprzedmiotawiając ludzką seksualność, uprzedmiotawiają samego człowieka (DDR 21).

3. PRZYGOTOWANIE PRZEZ KATECHIZACJĘ

Ważnym elementem w przygotowaniu dalszym jest formacja katechetyczna, która ukazuje małżeństwo i rodzinę jako powołanie i posłannictwo życiowe. Formacja ta rozpoczyna się w rodzinie i powinna być kontynuowana w katechezie parafialnej i szkolnej (DDR 19).

W pierwszych latach szkoły podstawowej katecheza parafialna powinna pogłębiać w dzieciach życie religijne, zwracając uwagę na znaczenie sakra-

⁸ Zob. K. Skoczylas. *Wychowanie do miłości w programie lekcji religii w gimnazjum*. „Studia Wrocławskie” 7:2004 s. 199-215.

⁹ DDR 21. Ideologiczne podłoże takiej edukacji seksualnej powstało już w latach dwudziestych XX wieku. Znaczne wsparcie finansowe otrzymała ona z założeniem w 1930 r. przez Rockefellera i Forda Ligi Kontroli Urodzeń. Hasła edukacji seksualnej zostały rozwinięte w poglądach A. Kinseya, który twierdził, że w zachowaniu seksualnym nie ma ani dobra, ani zła. Obecnie w Polsce idee edukacji seksualnej są reprezentowane przez Towarzystwo Rozwoju Rodziny oraz inne fundacje i organizacje. J. Buxakowski. *O aktualnych zagrożeniach wychowania do życia rodzinnego przez tzw. „edukację seksualną”*. Bydgoszcz 1996 s. 2-4.

¹⁰ D. Kornas-Bielka. *Edukacja seksualna w szkole wezwaniem dla współczesnej rodziny*. W: *Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie*. Red. P. Kryczka. Lublin 1997 s. 234-240.

mentów w Kościele, zwłaszcza Eucharystii i sakramentu pokuty. W katechezie parafialnej dla starszych dzieci należy podkreślać znaczenie i aktywny udział w życiu wspólnoty poprzez uczestnictwo w dziecięcych grupach działających przy parafii¹¹. Z kolei katecheza parafialna dla gimnazjalistów powinna kłaść nacisk na przygotowywanie młodzieży do przyjęcia sakramentu bierzmowania, który jest istotnym elementem w procesie przygotowania do małżeństwa i życia w rodzinie.

Ważnym miejscem przygotowania dalszego do małżeństwa i życia w rodzinie jest katecheza realizowana na terenie szkoły. Zadaniem katechezy szkolnej jest wyrobienie w wychowankach poszanowania autorytetu, umiejętności dostrzegania potrzeb drugiego człowieka, ofiarnej miłości do rodziców i rodzeństwa oraz szczerzej przyjaźni z Bogiem i ludźmi¹². Dopiero w przypadku tak ukształtowanego młodego człowieka można mieć nadzieję, że będzie on zdolny w przyszłości nawiązać dojrzałą relację małżeńską.

4. PRZYGOTOWANIE W GRUPACH RÓWIEŚNICZYCH

Badania socjologiczne pokazują, że największym autorytetem u młodzieży cieszą się członkowie rodziny (30,4%), a na drugim miejscu znajomi i rówieśnicy (16,1%). Na kolejnych miejscach znaleźli się sportowcy (6,6%), muzycy (4,3%), nauczyciele i księża (2,9%)¹³. Dostrzegając duże znaczenie rówieśników dla młodzieży, II Polski Synod Plenarny zachęca duszpasterzy, by zakładali dla dzieci i młodzieży małe grupy, ruchy, stowarzyszenia oraz wspólnoty, które promując chrześcijańskie wartości i chrześcijański model wychowania, budują dobry fundament pod przyszłe małżeństwo i udaną rodzinę¹⁴.

II. PRZYGOTOWANIE BLIŻSZE

Kolejnym etapem procesu wychowania do małżeństwa i życia rodzinnego jest przygotowanie bliższe. Skierowane jest ono do młodzieży ponadgimnazjalnej, dla której jest swoistym rodzajem katechumenatu przed narzeczeń-

¹¹ M. Zając. *Parafia miejscem katechezy*. W: *Miejsca katechezy: rodzina, parafia, szkoła*. Red. S. Kulpaczyński. Lublin 2005 s. 83.

¹² J. Borucki. *Kościół w służbie małżeństwu*. „Homo Dei” 2:2001 s. 29.

¹³ Pełnomocnik Rządu do Spraw Rodziny. *Raport o Sytuacji Polskich Rodzin*. Warszawa 1998 s. 129.

¹⁴ Zob. DDR 23; R. Szczechczyk, A. Frączak. *Grupy, ruchy i stowarzyszenia parafialne dla dzieci*. „Ateneum Kapłańskie” 143:2004 nr 573 s. 254-277

stwem i zawarciem sakramentu małżeństwa¹⁵. Według *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* przygotowanie bliższe powinno być realizowane podczas katechezy szkolnej oraz rocznej katechezy przedmałżeńskiej w parafii.

1. KATECHEZA SZKOLNA

W Polsce najbardziej rozpowszechnioną formą przygotowania bliższego do małżeństwa i życia w rodzinie jest katechizacja w ostatnich klasach szkoły średniej. Program katechezy przedmałżeńskiej w szkołach podnadgimnazjalnych określa podstawa programowa nauczania religii, na której bazie można opracować tzw. programy autorskie. S. Dziekoński uważa, że katecheza przedmałżeńska na etapie szkoły średniej powinna uwzględniać cztery podstawowe funkcje: nauczania, wychowania, inicjacji, ewangelizacji.

W procesie nauczania młodzież powinna zapoznać się z teologią sakramentu małżeństwa, pojęciem i znaczeniem Kościoła domowego, funkcjonującymi wspólnotami rodzinnymi, elementami prawa kanonicznego odnoszącymi się do małżeństwa i rodziny, zagadnieniami etyki małżeńskiej, podstawami psychologii małżeństwa i rodziny. W swym wymiarze wychowawczym zaś katecheza przedmałżeńska ma pomóc uczniom w nabywaniu umiejętności życia we wspólnocie małżeńskiej i rodzinnej. Natomiast w wymiarze wtajemniczenia (inicjacji) katecheza ma pomóc młodzieży w odkryciu wartości wspólnotowego przeżywania Eucharystii i innych sakramentów. Ma także zapoznać z liturgią i różnymi formami modlitwy w rodzinie oraz zachęcić do czytania i rozważania Biblii w gronie najbliższych. Z kolei w funkcji ewangelizacyjnej ma ukazywać chrześcijańską koncepcję życia małżeńskiego i rodzinnego w taki sposób, by młodzież widziała w nich wartość, a nie formę ograniczenia własnej indywidualności¹⁶.

2. ROCZNA KATECHEZA PRZEDMAŁŻEŃSKA W PARAFII

Katecheza przedmałżeńska prowadzona w ostatnich klasach szkoły ponadgimnazjalnej nie jest wystarczającym elementem przygotowania bliższego.

¹⁵ Papieska Rada ds. Rodziny początek przygotowania bliższego określa na czas następujący po zaręczynach (por. PSM 32). Z kolei Kościół w Polsce, opierając się na wcześniejszych regulacjach zawartych w *Instrukcji Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele Katolickim* z 1986 r., kontynuuje i rozwija krajową tradycję przygotowania do małżeństwa i życia rodzinnego. Dlatego *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* jako początek przygotowania bliższego wyznacza czas przed narzeczeństwem (zob. DDR 24).

¹⁶ S. Dziekoński. *Katecheza w przygotowaniu do małżeństwa*. „Sprawy Rodziny” 2003 nr 63-64 s. 129-130.

Dlatego *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* zaleca, aby niezależnie od katechizacji w szkole – podobnie jak w przypadku przygotowania przed I Komunią św. czy przed bierzmowaniem – wprowadzić w każdej parafii roczną katechezę przedmałżeńską, obejmującą co najmniej 25 spotkań (DDR 25).

W celu owocnego przeprowadzenia katechezy przedmałżeńskiej zaleca się powołanie w parafii Zespołu Pastoralnego. Do zadań takiego zespołu należy zaadaptowanie programu katechizacji przedmałżeńskiej do miejscowych warunków i czuwanie nad jego realizacją. W skład takiego zespołu powinny wchodzić następujące osoby: duszpasterz, doradca życia rodzinnego, przedstawiciel ruchów i stowarzyszeń małżeńsko-rodziny. Ponadto zaleca się, aby w prowadzenie katechez przedmałżeńskich zaangażować młode małżeństwa oraz odpowiednio do tego przygotowanych świeckich specjalistów, zwłaszcza lekarzy, prawników, psychologów, pedagogów, pracowników społecznych.

Podczas rocznej katechezy przedmałżeńskiej w parafii powinno się przekazywać młodzieży pogłębioną naukę o małżeństwie i rodzinie; uwrażliwiać młodzież na fałszywe teorie na temat małżeństwa i rodziny; przygotować młodzież do osobowych relacji w życiu małżeńskim i rodzinnym; pomóc młodym pogłębić życie wspólnotowo-liturgicznego w parafii¹⁷. Szczególną uwagę należy zwrócić na to, by treści przekazywane podczas katechez parafialnych nie pokrywały się z teściami przekazywanymi w czasie katechez szkolnych. Na zakończenie parafialnej katechizacji przedmałżeńskiej należy odprawić Mszę św. dziękczynną oraz wręczyć uczestnikom stosowne świadectwa. Wykaz wystawionych świadectw powinien być prowadzony w osobnej księdze w kancelarii parafialnej (DDR 25).

Dla studentów przebywających poza parafią zamieszkania należy zorganizować roczne studium przedmałżeńskie, którego ukończenie jest równoznaczne z ukończeniem parafialnej katechezy przedmałżeńskiej. Za organi-

¹⁷ DDR 24. W Polsce istnieje kilka propozycji programowych, które mogą być wykorzystane w parafialnej katechezie przedmałżeńskiej. Przykładem mogą być następujące programy: *Cykl 25 katechez przedmałżeńskich* opracowany pod red. ks. J. Buxakowskiego; *Przygotowanie bliższe do małżeństwa* pod red. ks. M. Wadrasza; *Sympatia – narzeczeństwo – małżeństwo – rodzina. Program przedmałżeńskiej katechezy parafialnej dla młodzieży klas I szkół ponadgimnazjalnych* opracowany przez Wydział Duszpasterstwa Rodzin Diecezji Sosnowieckiej. Programy te zawierają, zalecane przez *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, gotowe opracowania 25 katechez przedmałżeńskich. Propozycje te uwzględniają w katechezie trzy elementy: formacyjny, medytacyjny i liturgiczny. Inną, godną polecenia publikacją jest opracowana pod red. ks. W. Szewczyka książka pt. *Przygotowanie do małżeństwa*. Publikacja ta zawiera 25 katechez-konferencji prowadzonych metodą aktywizującą, które prezentują pogłębioną wiedzę na temat małżeństwa i rodziny.

zację i działalność studium odpowiadają duszpasterstwa akademickie poszczególnych uczelni (DDR 25).

3. SKRÓCONA KATECHIZACJA

Dla młodzieży, która z różnych powodów – również z powodu własnych zaniedbań – nie może wziąć udziału w rocznej katechezie przedmałżeńskiej w parafii ani w rocznym studium dla studentów, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* przewiduje – w drodze wyjątku – skróconą katechizację przedmałżeńską w wymiarze co najmniej 10 spotkań. Można ją zorganizować przy parafii, w ośrodkach dekanalnych lub regionalnych (DDR 26). Trzeba jednak unikać takich sytuacji, w których skrócona katechizacja przedmałżeńska staje się powszechną i jedyną formą przygotowania bliższego w parafii.

III. PRZYGOTOWANIE BEZPOŚREDNIE

Przygotowanie bezpośrednie jest ostatnim etapem przygotowania do małżeństwa i życia w rodzinie. W literaturze przedmiotu etap ten nazywany jest przygotowaniem przedślubnym, katechizacją przedślubną lub potocznie kursem dla narzeczonych¹⁸. Przygotowanie bezpośrednie rozpoczyna się od momentu spotkania kandydatów do małżeństwa z duszpasterzem w kancelarii parafialnej przynajmniej na trzy miesiące przed ślubem, a kończy się z chwilą zawarcia sakramentu małżeństwa¹⁹.

Episkopat Polski zaleca, aby w celu lepszego przygotowania do sakramentu małżeństwa przywrócić idee zaręczyn, które są formalnym początkiem okresu narzeczeństwa²⁰. Dlatego należy dążyć do tego, by kandydaci do małżeństwa byli zaręczeni, zanim zgłoszą się do kancelarii parafialnej. W przeciwnym

¹⁸ B. M i e r z w i ń s k i. *Katechizacja (katecheza) przedślubna*. W: *Słownik małżeństwa i rodziny*. Red. E. Ozorowski. Warszawa-Łomianki 1999 s. 188-189 (dalej SMiR).

¹⁹ DDR 27. Wyniki badań przeprowadzonych przez G. Pyżlaka na próbie losowej 230 narzeczonych w latach 2003-2004 ukazują pozytywny stosunek nupturientów do trzymiesięcznego przygotowania do małżeństwa. Potrzebę przygotowania bezpośredniego do małżeństwa widzi 37,8% badanych, 31,7% respondentów uważa, że przygotowanie do małżeństwa jest „raczej potrzebne”, negatywnie zaś ustosunkowało się 20,4% narzeczonych, a 8,3% badanych nie miało zdania w ocenie trzymiesięcznego przygotowania do małżeństwa. G. P y ż ł a k. *Recepcja przygotowania do małżeństwa w świetle badań narzeczonych*. Lublin 2007 s. 187-188.

²⁰ DDR 28. W podobnym tonie wypowiada się Papieska Rada ds. Rodziny, która uznaje wartość zaręczyn i zaleca, by ich nie banalizować w przygotowaniu do małżeństwa (zob. PSM 17); A. B ł a w a t. *Zaręczyny*. W: SMiR s. 496-497.

wypadku oficjalne zgłoszenie duszpasterzowi zamiaru zawarcia konkretnego małżeństwa przez nupturientów jest traktowane jako początek narzeczeństwa²¹. Narzeczeństwo dla osób wierzących to czas pogłębienia własnej miłości oraz intensywnej otwartości na Boga poprzez odnowienie życia sakramentalnego i doświadczenia Jego obecności we wspólnej modlitwie²².

Przygotowanie bezpośrednie obejmuje pięć etapów: (1) spotkanie z duszpasterzem w kancelarii parafialnej; (2) trzy katechezy przedślubne; (3) co najmniej trzy spotkania w Poradni Życia Rodzinnego; (4) spowiedź przedślubna; (5) rozmowa duszpasterska z kapłanem dotycząca wiedzy religijnej naręczonych (DDR 27).

1. SPOTKANIE NARZECZONYCH Z DUSZPASTERZEM W KANCELARII

Spotkanie naręczonych z duszpasterzem w kancelarii parafialnej powinno nastąpić przynajmniej na trzy miesiące przed ślubem. Jest ono ważne nie tylko z powodów formalnych²³, związanych z wypełnieniem protokołu ślubnego, ale także z powodów duszpasterskich. Pierwsze spotkanie kapłana z naręczonymi w kancelarii parafialnej jest okazją do tego, by podczas

²¹ Zaręczyny powinny odbyć się w gronie rodzinnym, przynajmniej na pół roku przed ślubem. Zgodnie z tradycją rodzice naręczonych, a gdy ich nie ma, to dziadkowie lub ktoś z najbliższych krewnych, błogosławią pierścionki zaręczynowe, które nakładają sobie oblubieńcy, oświadczając, że rozpoczynają okres narzeczeństwa oraz że zamierzają się pobrać. Fakt zaręczyn w gronie rodziny pozwala na bliższe poznanie się rodziców naręczonych, podkreśla wartość domowego Kościoła oraz rolę rodziców i najbliższych krewnych w powstawaniu nowej rodziny (zob. DDR 28).

²² S. W i a t r o w s k i, K. W o ł s k i. *Narzeczeni (Życie sakramentalne)*. W: SMiR s. 290-291.

²³ W celach formalnych narzeczeni powinni przedstawić w kancelarii parafialnej następujące dokumenty: dowód osobisty, metrykę urodzenia i chrztu, która nie może być starsza niż sześć miesięcy, świadectwo bierzmowania, ostatnie świadectwo katechizacji szkolnej, zaświadczenie o odbytej katechizacji przedmałżeńskiej. Jeżeli związek małżeński chcą zawrzeć osoby, które mają stwierdzenie nieważności pierwszego małżeństwa przez sąd kościelny, zobowiązani są przedstawić wyrok lub dekret trybunału kościelnego II lub III instancji, stwierdzający nieważność poprzedniego małżeństwa. W przypadku gdy do ślubu przystępuje wdowiec lub wdowa, należy przedłożyć dokument śmierci współmałżonka. Jeśli narzeczeni pragną zawrzeć małżeństwo konkordatowe, powinni przedstawić w kancelarii parafialnej zaświadczenie wydane przez kierownika kompetentnego Urzędu Stanu Cywilnego, który dopiero po uzyskaniu tego dokumentu może przyjąć oświadczenie woli stron, że ich małżeństwo wyznaniowe podlega również prawu polskiemu. J. G r ę ź l i k o w s k i. *Pasterska troska Kościoła o małżeństwo i czynności poprzedzające jego zawarcie w świetle Instrukcji Episkopatu z 1987 roku*. „Homo Dei” 4:1992 s. 10-12. Podczas pierwszego spotkania duszpasterza z naręczonymi, jeśli nie ma przeszkód formalnych, można przeprowadzić kanoniczne badanie naręczonych. Jednakże ze względów duszpasterskich często badanie to przekładane jest na kolejne spotkanie w kancelarii parafialnej. Zob. J. W r o c e Ń s k i. *Kanoniczne badanie naręczonych*. W: SMiR s. 178.

duszpasterskiej rozmowy zorientować się, jaki jest poziom religijny narzeczonych, na ile uczestniczą w życiu Kościoła. Rozeznanie to pozwoli duszpasterzowi ustalić dalsze etapy przygotowania kandydatów do zawarcia sakramentu małżeństwa (DDR 29). Na podstawie przeprowadzonej rozmowy kapłan powinien uświadomić nupturientom, że wygłoszenie tzw. zapowiedzi²⁴ będzie możliwe dopiero po dostarczeniu przez nich świadectwa katechizacji przedmałżeńskiej oraz wykazaniu się znajomością prawd wiary, zasad życia chrześcijańskiego oraz umiejętnością modlitwy²⁵.

W sytuacji gdy narzeczeni lub jedno z nich nie przystąpili jeszcze do bierzmowania, należy umożliwić im przyjęcie tego sakramentu. W tym celu duszpasterz powinien pomóc nupturientom przygotować się do przyjęcia sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej i skierować ich do miejsca, gdzie według ustaleń biskupa diecezjalnego mogą przyjąć ten sakrament²⁶. Jeżeli w trakcie badania kanonicznego okaże się, że małżeństwo pragnie zawrzeć osoba nieochrzczona, ale gotowa na przyjęcie chrztu lub osoba ochrzczona, ale niewprowadzona w życie eucharystyczne, to należy ją odesłać do diecezjalnego lub rejonowego ośrodka katechumenatu dla dorosłych celem przygotowania do przyjęcia sakramentu chrztu i wprowadzenia w życie chrześcijańskie (DDR 35).

W przypadku gdy któreś z narzeczonych lub obydwójce nie uczęszczali na katechezę w ramach przygotowania bliższego, należy skierować ich na skrócony kurs katechezy przedmałżeńskiej. W wyjątkowych i uzasadnionych przypadkach, gdy nie ma możliwości odbycia nawet skróconej katechizacji przedmałżeńskiej, duszpasterz zobowiązany jest w sumieniu do przygotowania kandydatów przez osobiste rozmowy i przekazanie odpowiedniej literatury pomocniczej. Przygotowanie to powinno zakończyć się stosownym egzaminem, który należy potwierdzić wystawionym zaświadczeniem, a następnie załączyć je do protokołu przedślubnego²⁷.

Jeżeli katolik chce zawrzeć małżeństwo (1) z osobą nieochrzczonej albo (2) z osobą ochrzczonej poza Kościołem katolickim, albo (3) z osobą, która

²⁴ Zob. A. Błażewski, *Zapowiedzi*. W: SMiR s. 495-496.

²⁵ K. Kurek, *Przygotowanie bezpośrednio do sakramentu małżeństwa*. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego, *Program duszpasterski na rok 1993/94. „Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej”*. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1993 s. 480 (dalej PD 93/94).

²⁶ W. Góralski, *Kościelne prawo małżeńskie*. Płock 1987 s. 20.

²⁷ DDR 34; J. Gręźlikowski, *Czynności kanoniczne poprzedzające zawarcie małżeństwa kościelnego dziś – sugestie i postulaty*. W: *Przygotowanie do sakramentalnego małżeństwa*. Red. A. Pryba, Kazimierz Biskupi 2006 s. 68.

formalnie odstąpiła od Kościoła katolickiego, albo (4) z osobą, która formalnie nie odstąpiła od Kościoła, ale deklaruje się jako niewierząca, albo (5) z osobą niepraktykującą, duszpasterz powinien podczas rozmowy w kancelarii parafialnej ukazać narzeczonym stanowisko Kościoła katolickiego na temat tzw. małżeństw mieszanych oraz przedstawić warunki zawarcia takiego małżeństwa²⁸.

Podczas rozmowy w kancelarii parafialnej należy poinformować narzeczonych o obowiązku spowiedzi przedślubnej. Przekazując narzeczonym odpowiedni formularz zaświadczenia o odbyciu spowiedzi, duszpasterz powinien starać się bardziej uwypuklić aspekt duchowy niż formalny sakramentu pokuty w bezpośrednim etapie przygotowania do małżeństwa²⁹. Rozmowa duszpasterska powinna dotyczyć także kwestii związanych z przebiegiem ceremonii ślubu. Należy zatem wstępnie omówić liturgię zaślubin, szczególnie zwracając uwagę narzeczonych na symbolikę znaków i obrzędów sakramentu małżeństwa³⁰.

2. KATECHEZY PRZEDŚLUBNE

Ważnym elementem bezpośredniego przygotowania do małżeństwa są katechezy przedślubne. Ich zadaniem jest uświadomienie nupturientom celu sakramentu małżeństwa, przybliżenie znaczenia życia religijnego w rodzinie i religijnego wychowania dzieci oraz przypomnienie i przekonanie narzeczonych do stosowania zasad katolickiej etyki małżeńskiej w dziedzinie odpowiedzialnego rodzicielstwa³¹.

²⁸ Zob. Konferencja Episkopatu Polski. *Instrukcja Episkopatu Polski w sprawie duszpasterstwa małżeństw o różnej przynależności kościelnej (14.03.1987)*. W: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski (1966-1998)*. Oprac. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz. Lublin 1999 s. 195-208.

²⁹ J. Śledziński. *Małżeństwo a sakrament pokuty*. W: PD 93/94 s. 248.

³⁰ Zob. A. Durak. *Liturgia sakramentu małżeństwa*. W: SMiR s. 215-216; M. Rzeszewski. *Obrzędy ślubne i ich sens życiowy*. „Ateneum Kapłańskie” 50:1958 s. 235-246. Publikacją pomocną dla narzeczonych przygotowujących się do ceremonii zaślubin może być książka: *Zaprosili także Jezusa. Modlitewnik i praktyczne rady dla narzeczonych*. Red. J. Kamiński. Płock 2010.

³¹ Interesujący program katechez przedślubnych, które przyjmują formę dziewięciu spotkań dla narzeczonych, prezentują publikacje: S. Puchała, T. i E. Malicy. *Narzeczeni, czyli dziewięciospotkaniowe bezpośrednie przygotowanie do małżeństwa prowadzone metodą dialogową*. Katowice 2004; *Spotkania dla Narzeczonych. Konspekty i materiały dla prowadzących*. Red. R. Bagiński, J. Kamiński, J. Kawczyński. Płock 2010.

W ramach trzech katechez przedślubnych należy przedstawić kandydatom do zawarcia sakramentu małżeństwa teologię małżeństwa, etykę życia małżeńskiego i liturgię sakramentu małżeństwa. Z dwóch pierwszych mogą być zwolnione te osoby, które brały udział w rocznej katechezie przedmałżeńskiej lub rocznym studium przedmałżeńskim (DDR 27). Na koniec katechez przedślubnych należy zorganizować dla uczestników dzień skupienia, który pozwoli narzeczonym pełniej przeżyć tajemnicę, jaką jest sakramentalny związek małżeński oraz stworzy im właściwy klimat do osobistej modlitwy i refleksji. Dzień skupienia jest szczególnie potrzebny nupturientom zaniedbanym religijnie, aby w ten sposób mogli doświadczyć miłosierdzia Bożego w sakramencie pokuty oraz obecności Boga w Eucharystii, chwilach ciszy i modlitwy³².

3. SPOTKANIA W PORADNI ŻYCIA RODZINNEGO

W przygotowaniu narzeczonych do sakramentu małżeństwa należy zwrócić uwagę na ich formację z zakresu przeżywania płciowości i kwestię odpowiedzialnego rodzicielstwa. W związku z tym *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* zobowiązuje wszystkich narzeczonych do odbycia przed ślubem co najmniej trzech spotkań w Parafialnej Poradni Rodzinnej³³. Jeśli w parafii taka poradnia nie funkcjonuje, duszpasterz zobowiązany jest skierować narzeczonych do Dekanalnej Poradni Rodzinnej lub poradni znajdującej się najbliższej miejsca zamieszkania nupturientów.

Podczas spotkań narzeczonych w poradni rodzinnej należy poruszyć następujące tematy: odpowiedzialność za wzajemną miłość i przekazywanie życia; szkodliwość i niedopuszczalność antykoncepcji, środków poronnych i sztucznych zapłodnień; znaczenie metod naturalnego rozpoznawania płod-

³² DDR 30; P. Petryk. *Przygotowanie bezpośrednie do małżeństwa a oczekiwania nupturientów*. „Roczniki Teologiczne” 43:1996 s. 6 s. 141. Ciekawy program dnia skupienia dla narzeczonych zob. W. Szewczyk. *Dzień skupienia dla narzeczonych*. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. *Materiały do katechez i konferencji w roku duszpasterskim 1993/94*. „Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej”. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1993 s. 115-140.

³³ DDR 31. Znaczenie i wartość spotkań w poradni rodzinnej dla formacji do małżeństwa podkreśla II Polski Synod Plenarny, zwracając uwagę na wymagania stawiane wobec osób posługujących w poradnictwie (zob. PZMR 42). Również wyniki badań przeprowadzone wśród narzeczonych wskazują, że spotkania w poradni rodzinnej są potrzebną formą pomocy w przygotowaniu do małżeństwa. Zob. B. Klimek. *Rola poradnictwa rodzinnego w opinii narzeczonych*. W: *W służbie dziecku*. T. 3. Red. J. Wilk. Lublin 2003 s. 793-797.

ności (DDR 31). Ponadto spotkania w poradni powinny służyć wyrobieniu przekonania w narzeczonych, że Parafialna Poradnia Rodzinna jest zawsze do ich dyspozycji. Należy uświadomić im, że korzystanie z doradztwa kompetentnych osób w kwestiach związanych z miłością, płodnością, dietnością, życiem intymnym, konfliktami i kryzysami nie jest objawem słabości i bezradności małżonków, ale przejawem dojrzałej troski o małżeństwo i rodzinę³⁴.

4. SPOWIEDŹ PRZEDŚLUBNA

Kolejnym ważnym elementem bezpośredniego przygotowania do małżeństwa jest spowiedź przedślubna. W tym celu należy wręczyć narzeczonym specjalną kartkę, na której spowiednik poświadczy fakt przystąpienia do sakramentu pokuty. Należy jednak uzmysłwić nupturientom, że w spowiedzi przedślubnej nie chodzi o zdobycie podpisu spowiednika, ale o oczyszczenie serca przed ślubem, wyrobienie w sobie postawy szczerego nawrócenia do Boga i wewnętrznej przemiany³⁵.

W polskich warunkach narzeczeni, zanim zawrą sakramentalny związek małżeński, mają obowiązek dwukrotnie przystąpić do sakramentu pokuty (DDR 32). Pierwsza spowiedź przedślubna powinna odbyć się tuż po zgłoszeniu zapowiedzi. Zachęca się, aby miała ona charakter spowiedzi generalnej, co pozwoli penitentowi gruntownie uporządkować przeszłość i rozpocząć nowy etap w życiu. Z kolei druga spowiedź, która powinna nastąpić kilka dni przed ślubem, ma umożliwić narzeczonym godziwie przeżyć ceremonii zaślubin (DDR 32; PSM 53).

5. ROZMOWA Z NARZECZONYMI NA TEMAT ICH WIEDZY RELIGIJNEJ

Ostatnim elementem bezpośredniego przygotowania do małżeństwa jest rozmowa duszpasterza z narzeczonymi, która powinna odbyć się na kilka dni przed zawarciem sakramentu małżeństwa. W rozmowie tej trzeba jeszcze raz poruszyć kwestię związane z sakramentalnością małżeństwa oraz przypomnieć narzeczonym podstawowe zasady katolickiej etyki współżycia małżeńskiego. Ponadto, o ile istnieje taka konieczność, należy wspólnie zastanowić się nad tym, co trzeba zrobić, poprawić, gdzie szukać ewentualnej pomocy,

³⁴ DDR 31; J. Kamiński, „Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin” wyzwaniem dla parafialnych doradców życia rodzinnego. „Sprawy Rodziny” 2010 nr 89 s. 92-95.

³⁵ M. Ozorowski, *Sakrament pokuty i pojednania*. W: SMiR s. 417.

by ich przyszłe życie małżeńskie było dla nich źródłem uświęcenia i szczęścia, a dla ich dzieci środowiskiem właściwego rozwoju (DDR 33).

*

Dla zdecydowanej większości chrześcijan „[...] małżeństwo, które ma swój początek w Bogu Stworzycielu, to rzeczywiste powołanie do szczególnego stanu i życia łaską. Powołanie to, aby zostało doprowadzone do swojej dojrzałości, wymaga odpowiedniego i specjalnego przygotowania” (PSM 9). Mając to na uwadze, Kościół katolicki wypracował model przygotowania do małżeństwa, który realizuje się na trzech etapach: dalszym, bliższym i bezpośrednim. Od właściwej realizacji wszystkich tych etapów w dużej mierze zależy przyszła kondycja małżeństwa, a co za tym idzie – kondycja rodziny, Kościoła i całej społeczności. Dlatego też przygotowanie do zawarcia sakramentu małżeństwa i założenia chrześcijańskiej rodziny jawi się jako szczególnie ważne zadanie współczesnego duszpasterstwa rodzin.

BIBLIOGRAFIA

- A d a m c z y k S.: Przygotowanie do małżeństwa w warunkach Kościoła w Polsce. Sandomierz: Drukarnia Diecezjalna 2001.
- B r a u n - G a ł k o w s k a M., G a ł k o w s k i J.W., W o j a c z e k K.: Przygotowanie do małżeństwa. Założenia metody lubelskiej. „Zeszyty Naukowe KUL” 24:1981 nr 2-4 s. 61-79.
- L e w a n d o w s k i G.: Rola kursu przedmałżeńskiego w odpowiedzialnym przygotowaniu do zawarcia związku małżeńskiego. „Sprawy Rodziny” 48:1999 s. 139-156.
- M i e r z w i ń s k i B.: Działalność duszpasterska. Współpraca Kościoła i rodziny w przygotowaniu dzieci i młodzieży do życia w małżeństwie i rodzinie. „Studia nad Rodziną” 1:1998 s. 79-91.
- P e r z R.: Przed nami sakrament małżeństwa. Siedlce: Wydawnictwo Kurii Biskupiej 1988.
- Przygotowanie do sakramentalnego małżeństwa. Red. A. Pryba. Kazimierz Biskupi: Wyższe Seminarium Duchowne Zgromadzenia Misjonarzy Świętej Rodziny 2006.
- S a k o w i c z T.: Polskie doświadczenia w przygotowaniu młodych do małżeństwa i życia w rodzinie. „Sprawy Rodziny” 57-58:2001 s. 73-84.
- S t a l a J.: Przygotowanie do sakramentu małżeństwa. „Ateneum Kapłańskie” 143:2004 nr 573 s. 238-253.

PREPARATION FOR MARRIAGE AND LIFE IN FAMILY
IN TEACHING OF THE CATHOLIC CHURCH

S u m m a r y

The article discusses the continuous process of preparing the youth for marriage and family life, occurring in three stages: remote, proximate and immediate. Remote preparation commences already in childhood and hinges on gaining suitable knowledge and desirable attitudes towards marriage and family life. Proximate preparation covers high-school students and constitutes a kind of pre-marital catechesis, realized both in the school and parish. Immediate preparation is addressed chiefly to future married couples who are only several months from concluding marriage and establishing a family. Thorough preparation at the three stages influences not only the condition of the modern family but also future of the Church and all human beings.

Translated by Tomasz Pałkowski

Słowa kluczowe: przygotowanie do małżeństwa, przygotowanie dalsze, przygotowanie bliższe, przygotowanie bezpośrednie.

Key words: preparation for marriage, remote preparation, proximate preparation, immediate preparation.